

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКИЙ ПАЛАЦ ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ
ХАРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання міської
координаційної ради з питань
професійного розвитку
педагогічних працівників
від 21.08.2025 № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Департаменту освіти
Харківської міської ради
від 25.08.2025 № 112

СХВАЛЕНО

Протокол засідання
педагогічної ради КЗ ХПДЮТ
від 04.06.2025 № 3

Навчальна програма з позашкільної освіти
художньо-естетичного напрямку
дитячого театру ляльок
(початковий, основний, вищий рівні)

Автори:

Акіньшина Тетяна Віталіївна – завідувача відділу художньо-естетичної творчості.

Дзех Валерій Вікторович – керівник дитячого театру ляльок комунального закладу «Харківський Палац дитячої та юнацької творчості Харківської міської ради Харківської області».

Рецензенти:

Інютчкін О.О. – заслужений діяч мистецтв, професор, завідувач кафедри майстерності актора та режисури театри анімації Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Лялька – це перше, з чим дитина знайомиться ще в ранньому віці і за допомогою якої вчиться пізнавати світ. Граючись з лялькою і ототожнюючи її з різними за характером та поведінкою героями, дитина розуміє де добро, а де зло; прекрасне і потворне, радісне й сумне. Недаремно ж саме лялька стала ознакою народного «Вертепу», ярмаркових видовищ.

Мета навчальної програми гуртка театру ляльок – розвиток ключових компетентностей особистості дитини засобами театрального лялькового мистецтва, створення умов для формування творчої особистості дитини та розкриття її здібностей в процесі пізнавально-практичної і комунікативно-творчої діяльності. Працюючи з лялькою гуртківець повинен розуміти її мистецькі можливості, зміст та сценічну ситуацію вистави. У процесі виготовлення ляльок, декорацій і їх монтажу вихованці набувають різноманітних навичок у поводженні з різними інструментами, матеріалами, в них розвиваються кмітливість і конструктивні здібності, естетичний смак та здібності в галузі образотворчого мистецтва – відчуття кольору, форми, розуміння художньо-образного відображення. Запропонована програма передбачає участь вихованців в усіх етапах підготовки вистави від виготовлення ляльки до прем'єри.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

- *пізнавальна*, що спрямована на оволодіння базовими знаннями з історії театру ляльок, знаннями термінології театру, правил взаємодії актора з лялькою, особливостей відтворення сценічного образу на сцені та правила керування ляльками різних систем;
- *практична*, спрямована на оволодіння навичками керуванням ляльками різних систем в тому числі лялькам з предметами, та їх взаємодії між собою, навчання техніці виготовлення деяких з систем ляльок;

- *творча*, спрямована на розвиток творчих здібностей, пам'яті, уваги, емоційного відчуття, художнього смаку, естетичного сприйняття, свідомого ставлення до себе та оточуючих та інше;
- *соціальна*, спрямована на створення умов для адаптації здобувачів освіти як до процесу навчання так і до гармонійних стосунків та відносин з оточенням, розвиток їх здатності до професійного самовизначення, формування активної громадської позиції та національної самосвідомості.

Організаційні форми роботи гуртка театру ляльок мають бути різноманітними, у залежності від умов роботи, мети та завдань колективу. Найбільш типова форма – об'єднання групи дітей задля підготовки вистави з подальшою демонстрацією глядачам. Учасники цієї групи беруть активну участь у виготовленні ляльок, оформленні ширм та декорацій, вивчають ролі, грають у виставі.

Театр ляльок складається з різних компонентів. Шлях розвитку принципів його роботи будується від простого до складного, завдяки пошуку цікавих ідей, експерименту, удосконаленню, винахідливості. У процесі роботи у гуртку театру ляльок можуть виникати групи дітей, які мають досвід роботи у театрі і можуть відповідати за монтаж, освітлення, музичний супровід вистави. Таким чином, гурток буде мати всі складові частини театрального організму, будучи, начебто, самостійним театром ляльок.

Навчальна програма дитячого театру ляльок реалізується у гуртку художньо-естетичного напрямку, театрального профілю та спрямована на вихованців віком від 4 до 18 років.

Безпосереднє загальне керівництво, роботу над постановкою вистави, забезпечення матеріально-технічної бази здійснює художній керівник театру ляльок, який формує репертуар, об'єднує окремі групи на зведених репетиціях. Здійснює підбір педагогічних кадрів та розподіляє їх попереднє педагогічне навантаження.

Освітній процес в колективі можуть проводити кілька педагогів, кількість яких залежить від чисельного складу вихованців. Крім того, для підвищення

рівня виконавської майстерності учнів з напрямку вокальної та хореографічної підготовки, до організації навчального процесу можуть залучатися педагоги-репетитори з цих напрямів діяльності.

У театрі ляльок може працювати акомпаніатор, який забезпечує музичний супровід занять, репетицій та допомагає педагогам-репетиторам і художньому керівникові в організації освітнього процесу.

Навчальна програма передбачає три рівня навчання.

I. Початковий рівень, 1-3 роки навчання, діти віком 4-7 років

Заняття проводяться 4 год. на тиждень/ 144 год. на рік, або 6 год. на тиждень/ 216 год. на рік, з яких 4 години відводяться на роботу театру, 1 година - на хореографічну підготовку та 1 година - на вокальну підготовку.

II. Основний рівень, 1-5 роки навчання, діти віком 8-12 років.

Заняття проводяться 6 год. на тиждень/ 216 год. на рік, або 8 год. на тиждень / 288 год. на рік, з яких 6 годин відводяться на роботу театру, 1 година - на вокальну підготовку та 1 година на- хореографічну підготовку.

III. Вищий рівень – 1 і подальші роки навчання, діти віком від 13 років.

Заняття проводяться 6 год. на тиждень/ 216 год. на рік, або 8 год. на тиждень / 288 год. на рік, з яких 6 годин відводяться на роботу театру, 1 година - на вокальну підготовку та 1 година на- хореографічну підготовку.

Для роботи над постановкою вистави рекомендується проведення зведених репетицій театру ляльок. Для підвищення рівня виконавської майстерності артистів театру ляльок рекомендується індивідуальні заняття у групах основного та вищого рівнів.

Наповнюваність груп:

1. Початковий рівень 15-20.
2. Основний рівень 12-15.
3. Вищий рівень 10-12.

Основні завдання по рівням навчання:

1. Початковий рівень.

Основна увага на цьому етапі приділяється розвитку пластики рук та артикуляційного апарату, формуванню навичок правильного дихання. Вихованці знайомляться з елементами управління ляльками простих систем. На заняттях з вокалу проводиться робота з розвитку голосового апарату й музично-ритмічного слуху гуртківців. На заняттях з хореографії особлива увага приділяється зміцненню м'язового апарату, розвитку еластичності й рухомості зв'язок, вивченню основ танцювальної азбуки й танцюванню елементарних хореографічних комбінацій.

2. Основний рівень.

На цьому рівні вихованці отримують більш поглиблені знання у галузі акторської майстерності, вокально-хореографічної підготовки. Завдання ускладнюються емоційно-виразною подачею матеріалу. Гуртківці показують самостійність й творчу активність, вчаться імпровізувати. Діти отримують знання у галузі управління верховими ляльками (рукавичковими), планшетними ляльками. Паралельно вихованці вивчають технологію виготовлення ляльок з предметів, рукавичкових ляльок. Закладаються основи взаєморозуміння й поваги один до одного, вихованці вчаться співвідносити свої дії з діями одногрупників.

3. Вищий рівень.

Задачі цього етапу навчання – удосконалення навичок, набутих на попередніх рівнях навчання. Вихованці повинні синхронно виконувати дії з лялькою та одночасно промовляти слова персонажу, володіти технікою лялько ведення «маріонеток», володіти технікою взаємодії актора «живого плану» з лялькою. Паралельно йде виготовлення ляльок «відкритого» способу керування, виготовлення декорацій.

Початковий рівень, перший - третій роки навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Зміст та вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
	Вступ	1	-	1
1	Організаційно-виховна робота	3	2	5
2	Основи акторської майстерності	8	50	58
	1) Живий план	3	21	24
	а) формування вмінь діяти в умовах сценічної уяви	(1)	(7)	(8)
	б) розвиток навичок оволодіння процесом живої взаємодії	(1)	(7)	(8)
	в) розвиток умінь імпровізувати в умовах, що вимагають обставини	(1)	(7)	(8)
	2) Ляльковий план	2	18	20
	Вивчення елементів керування ляльками із предметів (ложки, стіл, квітка, віяло і т.п.)			
	3) Сценічна мова	3	11	14
	а) розвиток артикуляційного апарату	(1)	(3)	(4)
	б) робота над розвитком дихання	(1)	(3)	(4)
	в) робота над чіткою вимовою приголосних і голосних звуків	(1)	(5)	(6)
3	Тренаж на розвиток пластики рук і вправи для розслаблення. Етюди з руками	2	10	12
4	Постановча та репетиційна робота	2	33	35
5	Розвиваючі ігри та творчі завдання	2	10	12

№ з/п	Зміст та вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
6	Знайомство з техніками виготовлення театральних ляльок	4	16	20
	Підсумок	-	1	1
	Всього:	22	122	144
7	Вокальна підготовка:	4	32	36
	1) Вокально-хорова робота	(2)	(16)	(18)
	2) Робота над репертуаром	(2)	(16)	(18)
8	Ритміка та елементарні основи танцю:	6	30	36
	1) Комплекс вправ на розвиток фізичних якостей	(1)	(8)	(9)
	2) Партерна гімнастика	(1)	(6)	(7)
	3) Музично-ритмічна діяльність	(1)	(4)	(5)
	4) Колективно-порядкові вправи	(1)	(2)	(3)
	5) Елементарні танцювальні комбінації	(2)	(10)	(12)
	Всього:	10	62	72
	Разом:	32	184	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (1 год.)

Теоретична частина: Вступний інструктаж з техніки безпеки на заняттях. Бесіда з правил внутрішнього розпорядку Палацу. Знайомство з гуртківцями. Бесіда: «Історія театру ляльок» (виникнення першої театральної ляльки; театр вертеп, бродячі трупи, театр петрушки).

1. Організаційно-виховна робота (5 год.)

Теоретична частина: Бесіди: «Ознайомлення з термінологією театру ляльок», «Знайомство з ляльками різних систем»; «Правила поведінки на заняттях і правила з ТБ».

Практична частина. Екскурсія до театру ляльок.

2. Основи акторської майстерності (58 год.)

1) Живий план (24 год.)

Теоретична частина: пояснення термінів «живий план», «жива взаємодія», «імпровізація». Бесіда на тему «Театр у побуті та на сцені – чим відрізняється».

Практична частина:

а) формування вмінь діяти в умовах сценічного уявлення:

- етюди із зображенням поведінки тварин: «Школа для свійських тварин», «Переліт птахів», «Танці маленьких тварин» (кошенят, цуценят, мавпенят, поросят та інші), «Обід у зоопарку», «Весела історія», «Жива іграшка», «Підводний бал»;
- вправи та етюди «Я – предмет» (стіл, стілець, чайник, м'яч, годинник, дерево, квіти, ковдра тощо);
- етюди із зображенням казкових героїв: «Ягідні казки», «Кондитерські казки», «Овочеві казки», «Нісенітниця».

б) розвиток навичок оволодіння процесом живої взаємодії:

- парні етюди: «Скульптор і глина», «Дзеркало»;
- групові етюди: «Дресирувальники», «Гусінь», «Тінь», «Етюди за картиною».

в) розвиток умінь імпровізувати в умовах запропонованих обставин:

- вправи та етюди за наданою темою: «День народження», «У кабінеті лікаря», «Прогулянка», «Загубився» тощо;
- вправи та етюди на зміну емоційного стану: «Плакса», «Різні настрої», «Три подружки», «Іграшка»;

- етюди із незакінченим сюжетом;
- тематичні етюди: «Пожежа», «Ліс», «Море», «Галявина», «Магазин іграшок», «Гойдалка» тощо.

2) Ляльковий план (20 год.)

Теоретична частина: Пояснення терміну «театральна лялька» і її значення у театрі. Бесіди на тему: «Відмінність ляльки від іграшки. Предмет та його призначення у побуті, яким його можна побачити у театрі на сцені»; «Наше уявлення та його можливості».

Практична частина:

- вивчення елементів керування ляльками з предметів;
- вправи на розвиток відчуття рівня ляльки та координації рухів руки у просторі;
- вправи для тренування ходи ляльки (ліниво, сумно, радісно, з побоюванням тощо);
- вправи для тренування бігу, стрибків ляльки (біг згідно поданому образу);
- вправи на розвиток логіки законів рівноваги в рухах ляльки (сісти, лягти, встати, повзати);
- вправи на відпрацювання погляду ляльки (спостерігати за літаком, дивитися на будь-кого, спостерігати за будь-ким тощо);
- вправи для відпрацювання розмови ляльки (читання віршів, розмова однієї ляльки з іншою);
- групові етюди: «Зарядка», «Тінь», «У магазині».

3) Сценічна мова (14 год.)

Теоретична частина. Пояснення термінів «мова» і «етикет». Бесіди: «Культурна людина», «Місце мови у соціумі»; «Правила основи дихання».

Практична частина:

а) розвиток артикуляційного апарату: вібраційний та гігієнічний масаж; гімнастичні вправи для звільнення верхньої та нижньої щелеп: «Чайник», «Лялькова щелепа», «Голова-хмара» і т.п. Гімнастичні вправи для губ: «Покусування», «Почісування», «Жуйка», «Горизонтально», «Вертикально»,

«П'ятачок», «Шторм», вправи для язика: «Футбол», «Годинник», «Прогулянка», «Гірка», «Конячка» тощо;

б) робота над розвитком дихання. Вправи: «Повітряна кулька», «Квітка», «Левенятко гріється», «Будинок», «Книга», «М'ячик»; комплекс вправ на розвиток носового дихання;

в) робота над чіткою вимовою приголосних та голосних звуків. Артикуляційні вправи на вимову основних голосних звуків (а, о, у, и, і, е), різних звукосполучень (би, бе, ба, бо, бу, бі та подібні). Приголосні звуки. Складові вправи (к-г-х, ки, ка, кі, і т.п.). Робота над текстом (віршем). Скоромовки.

3. Тренаж на розвиток пластики рук і вправи для розслаблення.

Етюди з руками (12 год.)

Теоретична частина: пояснення правил виконання тренажу. Мета та значення етюдів в репетиційному процесі.

Практична частина.

Тренаж для рук: «Скло», «Квітка», «Кішка», «Павук», «Метелик», «Птах», «Гаряче», «Клей», «Мотузочка», «Їжак», «Робот», «Хвиля», «Колеса», «Черв'як», «Коло».

Вправи для розслаблення: «Вибух», «Сходинок», «Листячко».

4. Постановча та репетиційна робота (35 год.)

Теоретична частина: постановка цілей та завдань процесу, пояснення правил роботи під час репетицій.

Практична частина:

- робота над твором. Розподіл ролей;
- пластичні можливості ляльки;
- пошук характерів персонажів та їхня поведінка;
- етюди за поданим матеріалом;
- розведення картин;
- опрацювання мізансцен і сольних номерів;

- репетиція по частинах і репетиція сольних номерів;
- монтувальні репетиції;
- прогони;
- генеральна репетиція. Виступ.

5. Розвиваючі ігри та творчі завдання (12 год.)

Теоретична частина: пояснення правил гри та творчих завдань.

Практична частина:

- вправи на розвиток фантазії: «Шматочки», «Казка по колу»;
- вправи на розвиток зорової пам'яті: «Що було не так»;
- вправи на розвиток швидкої реакції: «Білки, горіхи, шишки», «Фрукти-овочі», «Зайці-мисливці», «Годинник»;
- вправи на розвиток логічного мислення: «Магазин», «Що лежить у мішку».

6. Знайомство з техніками виготовлення театральних ляльок (20 год.)

Теоретична частина. Бесіди: «Мистецтво народження театральної ляльки. Матеріали для її відтворення»; «Правила техніки безпеки вихованців»; «Технічні особливості роботи з театальною лялькою», «Види театральних ляльок та їх значення у театрі».

Практична частина:

- аплікація: «Вищипаний портрет», «Фруктовий будинок», «Одяг для героїв» тощо;
- ліплення фруктів, казкових персонажів;
- декоративні елементи. Оформлення очей, носа, рота, вух, одягу.

Підсумок (1 год.)

Практична частина: підведення підсумків та аналіз роботи гуртківців за навчальний рік.

7. Вокальна підготовка (36 год.)

Теоретична частина: поняття звуку, класифікація звуків і букв. Поняття вокального дихання та його особливості. Чистомовки. Елементарні поняття про висоту та тривалість звуків. Показ пісні керівником, аналіз музичної форми твору та розкриття характеру пісні або музичного твору.

Практична частина:

1) Вокально-хорова робота:

- розвиток мовного апарату;
- розвиток музично-ритмічного слуху;
- розвиток голосу й елементарних співацьких навичок.

2) Робота над репертуаром:

- показ та виконання пісні;
- розкриття характеру музичного твору;
- вивчення музичного матеріалу.

8. Ритміка та елементарні основи танцю (36 год.)

Теоретична частина: ознайомлення з особливостями виконання музично-ритмічних вправ та правил гри у чехарду.

Практична частина:

1) Комплекс вправ на розвиток фізичних якостей: укріплення м'язів корпусу, розвиток гнучкості й еластичності м'язового апарату. Вправи: присідання, стрибки на одній, двох ногах, біг, «Чехарда».

2) Партерна гімнастика.

Теоретична частина: партерні вправи, ознайомлення з їх назвами і особливостями виконання.

Практична частина:

- комплекс вправ, спрямованих на постановку корпусу з положення сидячи, вміння утримувати голову, руки, ноги, спину; виконання елементарних рухів на закріплення постановки корпусу, стійкості, сили, координації рухів стоячи, лежачи на підлозі;

- вправи на гнучкість. «Місток», нахили, з положення лежачи на животі піднімання різних частин тіла (плечі, руки, голова, ноги).

3) Музично-ритмічна діяльність:

Теоретична частина: ознайомлення з поняттями «танцювальний крок», «марш», «ходьба на пів пальцях» та інші; особливості виконання основ музично-ритмічного руху.

Практична частина:

- комплекс вправ на розвиток вмінь дітей рухатися відповідно до характеру музичного матеріалу;
- вправи на розвиток музично-ритмічного слуху;
- вправи на розвиток вміння переходити від повільного темпу до швидкого.

4) Колективно-порядкові вправи.

Теоретична частина: вивчення термінів: «лінія», «колонка», «інтервал», «рівняння».

Практична частина: перебудування в «лінії» та «колони».

5) Елементарні танцювальні комбінації.

Теоретична частина: особливості виконання елементів танцювальних комбінацій, емоційний настрій та особливості передачі танцювального образу.

Практична частина: вивчення елементарних танцювальних комбінацій та зв'язок з програми репертуарних номерів.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Здобувачі освіти мають знати і розуміти:

- історію виникнення першої театральної ляльки,
- зовнішній вигляд та принцип роботи ляльок різних систем,
- техніку роботи ляльок із предметів,
- початкову термінологію з роботи театру – ширма, рівень, реквізит, перший та другий плани, куліси.

Здобувачі освіти мають вміти і застосовувати:

- у галузі акторської майстерності: діяти у запропонованих обставинах, чітко вимовляти приголосні та голосні звуки у словах, говорити на «опорі» і виразно;
- володіти елементарними навичками керування ляльками із предметів (ложки, стіл, квітка, віяло і так далі) в умовах сценічної вигадки;
- володіти елементарними вокально-хореографічними навичками, виконувати прості дитячі пісенні твори та елементарні танцювальні комбінації та зв'язки з програми репертуарних номерів.

Здобувачі освіти мають набути досвід:

- виступів перед батьками на відкритих заняттях.

У здобувачів освіти мають сформуватися наступні компетенції:

- здатність до опанування отриманими вміннями і навичками для подальшого навчання;
- здатність до взаємодії та умінню працювати в групі;
- здатність та відкритість новим ідеям та знанням;
- здатність планувати та поетапно здійснювати свою роботу.

Основний рівень, перший-п'ятий роки навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Зміст і вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
	Вступ	1	-	1
1	Організаційно-виховна робота	1	8	9
2	Основи акторської майстерності	11	79	90
	1) Живий план	4	20	24
	а) формування вмінь діяти в умовах сценічної уяви	(2)	(8)	(10)
	б) розвиток навичок оволодіння	(1)	(6)	(7)

№ з/п	Зміст і вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
	процесом живої взаємодії			
	в) розвиток умінь імпровізувати в умовах, що вимагають обставини	(1)	(6)	(7)
	2) Ляльковий план. Вивчення елементів керування ляльками	4	50	54
	а) рукавичкові ляльки;	(2)	(16)	(18)
	б) ляльки відкритого способу водіння	(2)	(34)	(36)
	- планшетні			
	- ростові			
	3) Сценічна мова	3	9	12
	а) робота над розвитком діапазону голосу. Вправи на розвиток координації дихально-голосових й артикуляційних зусиль	(1)	(3)	(4)
	б) робота над поєднанням живого голосу актора й голосу ляльки	(1)	(3)	(4)
	в) робота над художнім читанням віршів та розповідей	(1)	(3)	(4)
3	Тренаж на розвиток пластики рук та вправи для розслаблення. Етюди з руками	1	8	9
4	Постановча та репетиційна робота	2	60	62
5	Розвиваючі ігри та творчі завдання	1	7	8
6	Знайомство з техніками виготовлення театральних ляльок	4	32	36
	Підсумок	-	1	1

№ з/п	Зміст і вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
	Всього:	21	195	216
7	Вокальна підготовка	4	32	36
	1) Вокально-хорова робота	(2)	(16)	(18)
	2) Робота над репертуаром	(2)	(16)	(18)
8	Ритміка і елементарні основи танцю	4	32	36
	1) Комплекс вправ на розвиток фізичних якостей	(1)	(6)	(7)
	2) Партерна гімнастика	(1)	(6)	(7)
	3) Музикально-ритмічна діяльність	(1)	(6)	(7)
	4) Постановча та репетиційна робота	(1)	(14)	(15)
	Всього:	8	64	72
	Разом:	29	259	288

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (1 год.)

Теоретична частина: вступний інструктаж з техніки безпеки на заняттях. Бесіда з правил внутрішнього розпорядку Палацу. Бесіда: «Професії у театрі ляльок».

1. Організаційно-виховна робота (9 год.)

Теоретична частина: бесіди з безпеки життєдіяльності

Практична частина:

- екскурсії до театру ляльок з переглядом майстерень;
- екскурсії до зоопарку для спостереження за поведінкою тварин.

2. Основа акторської майстерності (90 год.)

Теоретична частина. Пояснювання термінів: «умови сценічної уяви», «жива взаємодія», «запропоновані обставини».

Практична частина.

1) Живий план (24 год.)

а) формування вмінь діяти в умовах сценічної уяви:

- етюди на передавання настрою музичного твору. М.П. Мусоргський «Картинки с виставки», П.І. Чайковський, А. Вівальді «Пори року» та ін.;
- музичні етюди «Незвичайне болеро», «Хірург в операційній», «Злодій в чужій квартирі», «Сторож на варті», «Вантажник на варті» тощо;
- етюди на основі відображення репродукцій художників;
- вправи та етюди на пам'ять фізичних дій;
- вправи та етюди з уявними предметами;
- вправи та етюди «Я – предмет» (міксер, душ, вішалка, м'ясорубка, магнітофон, мобільний телефон тощо);
- етюди на звуконаслідування: «Весняний ліс», «Ранок у селі», «На морському березі», «Гонки на мотоциклах» тощо;

б) розвиток навичок оволодіння процесом живої взаємодії:

- етюди на двох виконавців: «Сцена знайомства», «Великі приборкувачі», «Репортаж», «Інтерв'ю» тощо;
- групові етюди: «Казка в різних епохах», «Стара казка на новий лад», «Комічні й трагічні варіанти казок» тощо.

в) Розвиток уміння імпровізувати в умовах обставин, що пропонуються:

- вправи й етюди «Я в запропонованих обставинах», «На безлюдному острові», «Спритні музиканти», «В печері» тощо;
- вправи й етюди на швидку зміну емоційного стану: гнів, шанування, ганьба, захоплення;
- етюди з незакінченим сюжетом;
- тематичні етюди: скласти розповідь з дієслів, на три слова, «Героїчний серіал» тощо; інсценувати різні конфліктні ситуації: «Колекціонер рятує

свою колекцію», «Між вчителем та учнем», «Між покупцем та продавцем», «Між хворим та лікарем» тощо; «Музей рекордів», «Рекорд надзвичайної щирості», «Рекорд надзвичайної сором'язливості», «Рекорд надзвичайної упертості», «Скульптурна галерея», «Манекени» тощо.

2) Ляльковий план (54 год.)

Теоретична частина: особливості взаємодії та принципи роботи з «ростовими», «планшетними» та ляльками «рукавички».

Практична частина. Вивчення елементів керування ляльками:

а) рукавичкова лялька:

- вивчення елементів керування ляльками з предметів;
- вправи на розвиток відчуття знаходження рівня ляльки за ширмою та координування рухів руки з лялькою у просторі;
- вправи для тренування ходи ляльки (ліниво, сумно, радісно, з побоюванням тощо);
- вправи для тренування бігу, стрибків ляльки (біг згідно поданому образу);
- вправи на розвиток логіки законів рівноваги в рухах ляльки (сісти, лягти, встати, повзати);
- вправи на відпрацювання погляду ляльки (спостерігати за літаком, дивитися на будь-кого тощо);
- вправи для відпрацювання розмови ляльки (читання віршів, розмова однієї ляльки з іншою);
- групові етюди: «Змагання», «Стадіон», «У бібліотеці»;
- робота з реквізитом: зірвати й передати квіти, овочі тощо.

б) «Відкритого» способу керування:

- особливості техніки роботи з ляльками «відкритого» способу водіння;
- пластичні можливості ляльки;
- техніка водіння планшетних ляльок;
- техніка водіння ростових ляльок;
- тематичні етюди й концертні номери з планшетними й ростовими ляльками;

- ознайомлення з термінами: посил та відказ, гопід, бутафорія, обтяжка, мізансцена.

3) Сценічна мова (12 год.)

Теоретична частина. Пояснювання терміну «діапазон голосу». Правила володіння живим голосом та його координація. Особливості художнього читання.

Практична частина:

а) робота над розвитком діапазону голосу, на координацію дихально-голосових й артикуляційних зусиль. Вправи на поєднання рухів з мовою: скоромовки з м'ячем у колі, колективне читання віршів з плесканням у долоні й виконанням рухливих малюнків: «Сім веселих жабенят», «Шалтай-болтай», «Король-боровик» тощо. Від тихого звучання до голосного та навпаки;

б) робота над поєднанням живого голосу актора й голосу ляльки, рухи ляльки під час мовної дії;

в) робота над художнім читанням вірша або розповіді. Логіка, орфоепія, наголос, дикція, створення кінострічки бачення ілюстрованого підтексту. Розбивка на складові частини – визначення події, техніка зміни темпоритму від частини до частини.

3. Тренаж на розвиток пластики рук та вправи на розслаблення.

Етюди з руками (9 год.)

Теоретична частина: правила виконання тренажу. Цілі та завдання в роботі над етюдами.

Практична частина.

Вправи на розслаблення: «Вибух», «Ртутна кулька», «Сходинок» тощо. Етюди з руками. Зображення декількома вихованцями одного предмету або тварини: «Дракон», «Жабеня», «Лелека», «Курка» тощо.

4. Постановча та репетиційна робота (62 год.)

Теоретична частина: визначення теми та ідеї творів. Читання творів.

Практична частина.

Робота за столом.

Розподіл ролей, проби.

Пластичні можливості ляльки.

Пошук характеру та стилю поведінки персонажів.

Етюди на матеріалі.

Розведення картин.

Відпрацювання мізансцен та сольних номерів.

Репетиція окремих частин і сольних номерів.

Монтувальні репетиції.

Прогони.

Генеральна репетиція, виступ.

5. Розвиваючі ігри та творчі завдання (8 год.)

Теоретична частина: правила гри та особливості виконання творчих завдань.

Практична частина. Творчі завдання та ігри на:

- розвиток логічного мислення: «Вгадай тварину», «Переплутанка»;
- розвиток образного мислення: «Зламаний мобільний телефон», «Показуха» тощо;
- розвиток зорової пам'яті: «Сідай на своє місце», «Хто в чому одягнений», «Капуста» тощо.

6. Знайомство з техніками виготовлення театральних ляльок (36 год.)

Теоретична частина: бесіда «Вертепні та народні ляльки». Відтворення ескізів. Обговорення та пошук характеру персонажів. Особливості нанесення різних видів гриму.

Практична частина.

Ліричний й комічний персонажі. Грим позитивного та негативного персонажу.

Аплікація. Виконання декорацій та ляльок.

Декоративні елементи оформлення ляльок.

Техніка виготовлення ляльок із предметів, «петрушкових ляльок».

Засоби виготовлення декорацій, реставрації.

Техніка виготовлення й ремонт реквізиту.

Підсумок (1 год.)

Практична частина.

Підбиття підсумків.

7. Вокальна підготовка (36 год.)

Теоретична частина. Особливості виконання вокально-хорових вправ.

Прослуховування пісенного матеріалу.

Практична частина.

1) Вокально-хорова робота:

- розвиток музично-ритмічного слуху;
- розвиток голосу;
- засвоєння співочих навичок.

2) Робота над репертуаром:

- ознайомлення з пісенним матеріалом, прослуховування пісні у виконанні керівника, або на аудіо носії;
- розкриття характеру музичного твору;
- вивчення пісенного матеріалу.

8. Ритміка та елементарні основи танцю (36 год.)

Теоретична частина: особливості виконання вправ; бесіда з правил техніки безпеки.

Практична частина.

- #### **1) Комплекс вправ на розвиток фізичних якостей: ЗПФ, вправи на укріплення та розвиток сили м'язів, вправи на розвиток витривалості і спритності.**

- 2) Партерна гімнастика: вправи на розтягування м'язів, елементарні рухи на закріплення постанови корпусу, вироблення стійкості, сили та координації рухів.
- 3) Музично-ритмічна діяльність: вправи на розвиток ритмічного слуху (ритмічна розминка).
- 4) Постановча та репетиційна робота. Вивчення танцювальних рухів та складання з них танцювальних комбінацій та зв'язок з програми репертуарних номерів.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Здобувачі освіти мають знати і розуміти:

- професії у театрі ляльок;
- принципи виготовлення «театральної ляльки із предметів» та «руковичкової ляльки»;
- принцип роботи «руковичкової ляльки» та ляльки «відкритого» способу водіння – «планшетної» та «ростової»;
- значення театральних термінів – посил та відказ, гопід, бутафорія, обтяжка, мізансцена.

Здобувачі освіти мають вміти і застосовувати:

- техніку роботи «рукавичковою ляльки», ляльками «відкритого» способу керування («ростові» та «планшетні» ляльки);
- складати розповідь, передавати свої спостереження засобом етюду 1-2 хвилини;
- імпровізувати за поданою темою, виготовляти ляльки із предметів та «рукавичкові ляльки»;
- вміти реставрувати декорації, реквізит та вже існуючі ляльки;
- виконувати більш складний пісенний матеріал та хореографічно-танцювальні комбінації;
- відтворювати вивчені образи більш емоційно та виразно;
- самостійно поєднувати рухи ляльки з мовою.

Здобувачі освіти мають набути досвід участі у:

- концертних виступів у жанрі «Ляльки на естраді» та «Лялькова вистава»;
- фестивалів та конкурсах серед дитячих театрів ляльок міського та всеукраїнського рівнів.

У здобувачів освіти мають сформуватися наступні компетенції:

- здатність до організації власного навчального середовища;
- здатність до співпраці з іншими особами для досягнення спільної мети;
- здатність дбайливо ставитися до власного здоров'я;
- здатність до організації взаємозв'язку своїх знань та їх впорядкуванню;
- здатність виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини засобами особистого розкриття і розвитку природних здібностей та творчого вираження;
- здатність до вирішення проблем.

Вищий рівень, перший і подальші роки навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Зміст й вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
	Вступ	1	-	1
1	Організаційно-виховна робота	1	5	6
2	Основи акторської майстерності	12	54	66
	1) Живий план	7	20	27
	а) формування вмінь діяти в умовах сценічної уяви	(1)	(4)	(5)
	б) розвиток навичок оволодіння процесом живої взаємодії	(1)	(4)	(5)
	в) розвиток умінь імпровізувати в умовах, що вимагають обставини	(1)	(4)	(5)
	г) взаємодія актора з лялькою	(2)	(4)	(6)

№ з/п	Зміст й вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
	«відкритим» засобом водіння д) взаємовідношення актора «живого плану» з лялькою: гротескна пластика (актор у масці, актор – лялька)	(2)	(4)	(6)
	2) Ляльковий план. Навчання керуванню ляльками «відкритого» способу водіння	4	26	30
	а) маріонетки	(1)	(10)	(11)
	б) маски та майданні ляльки	(1)	(8)	(9)
	в) ляльки змішаних систем	(1)	(4)	(5)
	г) тематичні етюди й концертні номера з ляльками «відкритого» способу водіння	(1)	(4)	(5)
	3) Сценічна мова	1	8	9
	а) скоромовки			
	б) художнє читання байок, віршів			
3	Тренаж для рук і вправи на розслаблення	2	4	6
4	Постановча та репетиційна робота	3	70	73
5	Розвиваючі ігри та творчі завдання	1	5	6
6	Техніка виготовлення театральних ляльок, декорацій, реквізиту	7	50	57
	Підсумок	-	1	1
	Всього:	27	189	216
7	Вокальна підготовка	4	32	36
	1) Вокально-хорова робота	(2)	(16)	(18)

№ з/п	Зміст й вид роботи	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
	2) Робота над репертуаром	(2)	(16)	(18)
8	Ритміка та основи танцю	4	32	36
	1) Комплекс вправ на розвиток фізичних якостей	(1)	(7)	(8)
	2) Партерна гімнастика	(1)	(7)	(8)
	3) Постановча та репетиційна робота	(1)	(11)	(12)
	4) Елементарна танцювальна імпровізація	(1)	(3)	(4)
	Всього:	8	64	72
	Разом:	39	249	288

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (1 год.)

Теоретична частина. Вступний інструктаж з техніки безпеки на заняттях. Бесіда з правил внутрішнього розпорядку Палацу. Бесіда: «Професії у театрі ляльок», «Велика душа маленької ляльки».

1. Організаційно-виховна робота (6 год.)

Теоретична частина. Бесіда з правил поведінки і правил безпеки життєдіяльності на заняттях. Обговорення теми, цілей і завдань святкових та виховних заходів.

Практична частина:

- святкові заходи у гуртку;
- екскурсії до театру ляльок з переглядом майстерень;
- екскурсії до зоопарку для спостереження за поведінкою тварин.

2. Основа акторської майстерності (66 год.)

1) Живий план (27 год.)

Теоретична частина. Бесіди «Театр масок та його взаємодія з театром ляльок». Особливості прийомів «відкритого засобу володіння» та «живий план з лялькою». Поняття «гротеску» у театрі та у мистецтві.

Практична частина.

а) формування навичок діяти в умовах сценічної уяви:

- етюди «Я» у запропонованих обставинах з домисленням фіналу;
- вправи й етюди на розвиток образного мислення;
- етюди на відображення настрою музичного твору.

б) розвиток навичок оволодіння процесом живої взаємодії. Складання байки: «Вірус у комп'ютері», «Маргарин на сковороді» тощо;

в) розвиток вміння імпровізувати в умовах запропонованих обставин. Етюди: «Рекламний проспект», «Надзвичайна екскурсія». Складання анекдотів, використовуючи подвоєне значення дієслів: хворіти, вішати, заважати, прасувати, топити та інші;

г) взаємодія актора з лялькою «відкритого» засобу водіння;

д) взаємовідношення актора «живого плану» з лялькою.

2) Ляльковий план (30 год.)

Теоретична частина. Розкриття поняття «маріонетки». Бесіда на тему «Відмінності «театру ляльок» від «театру маріонеток». Ознайомлення з особливостями прийомів володіння ляльками. Постанова завдань та обговорення мети.

Практична частина:

Навчання керуванню ляльок «відкритим» способом водіння:

а) маріонетки;

б) маски та майданні ляльки. Ознайомлення з гротескною пластикою ляльок;

в) ляльки змішаних систем;

г) тематичні етюди й концертні номери з ляльками «відкритого» способу водіння.

3) Сценічна мова (9 год.)

Теоретична частина. Вивчення скоромовок та віршів з байками. Особливості читання байок та віршів зі скоромовками.

Практична частина:

а) скоромовки. Виконання скоромовок та тренування вільного звучання голосу у поєднанні з виконанням будь-яких фізичних дій: «Скакалка», «Насос», «Волейбол», «Шукай предмет» та інші. Підвищення та зниження голосу по строчках при виконанні скоромовок. Читання складних скоромовок під музику, читання складних скоромовок з підвищенням темпу.

б) художнє читання байок, віршів.

Визначення теми, ідеї твору. Аналіз сюжету разом з вивченням взаємовідношень діючих осіб, розвиток їхніх характерів у вчинках, думках, почуттях.

Аналіз сюжету, конфлікту, характерів діючих осіб. Вивчення структури творів: зав'язка, розвиток дій, кульмінація, розв'язка, фінал.

Розбивка тексту на частини-епізоди з визначенням чітких дійових задач. Робота над зовнішніми апаратами втілення. Відбір яскравих жестів, рухів, мізансцен.

3. Тренаж для рук й вправи на розслаблення (6 год.)

Теоретична частина. Правила виконання і види тренажу. Цілі виконання і значення репетиційних етюдів.

Практична частина. Тренаж для рук: «Чию роботу я роблю», «Дятел дуб довбе», «Змія», «Художник» тощо. Вправи на розслаблення: «Погладити тварину», «Дерево», «Будинок розвалився», «Вибух» тощо.

4. Постановча і репетиційна робота (73 год.)

Теоретична частина. Читання п'єси, визначення теми, ідеї.

Розподіл ролей.

Практична частина.

Проби. Робота за столом.

Пошук пластичних можливостей ляльок.

Пошук характерів героїв та їхньої поведінки.

Етюди на матеріалі п'єси.

Розведення картин.

Репетиції по частинах.

Побудова мізансцен.

Монтувальні репетиції.

Прогони.

Генеральна репетиція. Виступ.

5. Розвиваючі ігри та творчі завдання (6 год.)

Теоретична частина: пояснювання правил та обговорення завдань.

Практична частина. Виконання творчих завдань та ігор: «Показуха», «Поламаний телефон», «Зайці й мисливці», «Казка по колу» тощо.

6. Техніка виготовлення театральних ляльок, декорацій, реквізиту (57 год.)

Теоретична частина. Бесіда «Правила безпеки у роботі з інструментом». Обговорення ескізів та вибір матеріалу для роботи.

Практична частина. Техніка виготовлення ляльок «відкритого» способу водіння.

Виготовлення декорацій.

Виготовлення реквізиту.

Ремонт ляльок і декорацій.

Підсумок (1 год.)

Практична частина. Підбиття підсумків. Відкрите заняття для батьків.

7. Вокальна підготовка (36 год.)

1) Вокально-хорова робота.

Теоретична частина. Особливості виконання тренувальних вправ. Вимоги до «вокального дихання». Засоби виразності у музиці. Основи емоційної лексики вокаліста.

Практична частина:

- розвиток музичного слуху;
- розвиток голосу;
- засвоєння вокальних навичок.

2) Робота над репертуаром.

Теоретична частина: розбір пісні, вивчення слів, розкриття характеру музичного твору.

Практична частина:

- показ та виконання пісні;
- вивчення пісенного матеріалу.

8. Ритміка та основи танцю (36 год.)

Теоретична частина: особливості виконання елементів партерних та загальних вправ. Нюанси при виконанні елементів танцювальних рухів.

Практична частина:

- 1) ЗПФ та партерна гімнастика: комплекс вправ на розвиток сили м'язів, вправи на розвиток еластичних м'язів та гнучкості;
- 2) вивчення базових танцювальних рухів з народно-сценічного та сучасних танцювальних напрямків. Складання з ними танцювальних комбінацій;
- 3) постановка та репетиційна робота. Складання та вивчення танцювальних комбінацій та зв'язок з програми репертуарних номерів;
- 4) елементи творчої танцювальної імпровізації.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Здобувачі освіти мають знати і розуміти:

- принципи роботи ляльок: «Маріонетки», ляльки змішаних систем, «Маски та майданні ляльки»;
- техніку виготовлення ляльок «відкритого» способу водіння та реквізиту;

- значення театральних термінів – «гротескна пластика»;
- взаємовідношення актора «живого плану» з лялькою.

Здобувачі освіти мають вміти і застосовувати:

- техніку ляльководіння ляльок різних систем та навички виготовлення театральних ляльок, декорацій, реквізиту;
- навички процесу живої взаємодії з партнером;
- поєднувати сценічне слово із сценічною дією;
- імпровізацію, використовуючи навички різних видів діяльності (хореографія, вокал, основи акторської майстерності та техніка роботи з ляльками);
- співвідношення своїх рухів з рухами партнерів при керуванні однією лялькою;
- виконувати вокальні твори чисто та ритмічно, хореографічні номери – більш технічно та емоційно виразно.

Здобувачі освіти мають набути досвід участі у:

- фестивалях та конкурсах різних рівнів.

У здобувачів освіти мають сформуватися наступні компетенції:

- здатність до визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення;
- здатність дбайливого ставлення до власного здоров'я та збереження здоров'я інших людей;
- здатність до самостійної організації пізнавальної діяльності та ініціативності;
- здатність до прийняття власних рішень та готовності брати за них відповідальність;
- здатність до улагоджування розбіжностей та рішення конфліктів;
- здатність до професійного самовизначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучма О. Новітні акторські технології сучасного театру ляльок як чинник трансформаційних процесів художньої культури: автореф. дис. на здобуття звання канд. мистецтвознавства / Бучма О. – Київ, 2015. – 16 с.
2. Веліт М. Програма лялькового театру. // Програми для творчих об'єднань. – Суми, ТОВ Видавництво «Антей», 2005.
3. Інютючкін О. Особливості елементів професійної техніки актора театру анімації / збірник Культура України, випуск 33. – Київ, 2011.
4. Фесенко С. Школа лялькаря: від тренінгу до образу з лялькою. – Харків, 2019. – 144 с.
5. Фесенко С. Основи тренінгу і техніки актора театру ляльок: навч. посібник. / Львівський нац. університет, – Львів, 2009. – 64 с.